

тодлары курамын қайта қарап шығыўды ҳам беккем-леўди талап етеди. Хәзирги күнде қолланылып жүрген модуль системасы, рейтинг баҳалаў, педагогикалық технология, тест сынаўлары усылар қатарына киреди.

Хәзирги оқыўшы кең көзқарасқа ийе болыўы, өз пикирине ийе, ерки беккем, қысқаша айтқанда жоқары интеллектуал күшке ийе болыўы керек. Буның ушын системаға инновацияны енгизиў зәрүр. Дәслеп интеграция түсинигиниң мазмунын қарап өтеміз. Интеграция психологиялық-педагогикалық көзқарастан социал тараўға қалеген жаңалықты тез енгизиў ҳам тәлим процесин жеделлестириўши социал-психологиялық аспект болып табылады.

Инновация жумыс процесинде хәр қыйлы социаллық-психологиялық тосықларды жеңип өтиў ушын шаражат жаратады. Бул процессте өз мақсетлери, ўазыйпалары ҳам қызығыўшылықлары хәр қыйлы болған социал топарлар қатнасады. Мотивация характериниң типлери де инновациялық искерлик мазмуны ҳам сапасына тәсир етеди. Буннан басқа, инновацияны енгизиў жөнелисинде шахстың руўхый-әдеп –икрамлық сыпатлары да белгили бир дәрежеде әхмийетке ийе. Оқыўшылардың жаңалықларды қабыллаўшылыққа таярлығын қәлиплестириў, жаңалықларды қабыллаў уқыпшылығын арттырыў мақсетлери ушын оқытыў процесин жеделлестириўши социал-психологиялық методларды қолланыў керек. Бул методлардың мысалы сыпатында психологиялық тренинглер, ролли ойындар, исбилерменлик аукцион ойындарын көрсетип өтиў мүмкин.

Әдебиятлар

1. “2004-2009 yillarda maktab talimini rivojlantirishning davlat umum milliy dasturi” to’g’risida. O’zbekiston Prezidenti Farmoni. // “Ta’lim taraqqiyoti”, 2004, № 3, 26-b.
2. Karimov I.A. Tarixiy xotirasiz-kelajak yo’q. -Toshkent: 1998.
3. Абдуллаева Б.С. Фаъллараро интеграциянинг долзарб муаммолари. // ”Педагогик таълимни такомиллаштириш муаммолари” мавзусидаги Республика илмий-амалий конференцияси. -Тошкент: ТДПУ. 2008.

РЕЗЮМЕ
Бу мақолада мактабгача ва бошланғич таълимнинг ўзаро боғлиқлиги, таълим жараёнида инновация ва педагогик технологиялардан фойдаланиш орқали таълим самарадорлигини ошириш хақида айтылган.

РЕЗЮМЕ
В статье рассматривается значение интеграции дошкольного и начального образования, применение инноваций и педагогических технологий в процессе обучения для улучшения качества образования.

SUMMARY
In the article the author considers the importance of the integration of preprimary and primary education, using innovations and pedagogical technologies for improvement of the quality of education.

XX АСР БОШЛАРИДА ЎЗБЕКИСТОНДА МИЛЛИЙ МУСИҚИЙ ТАФАККУР ТАРАҚҚИЁТИ УНИНГ ЗАМОНАВИЙ ТАДРИЖИ КОНТЕКСТИДА

М.Ташпулатов – ассистент ўқитувчи
Самарқанд давлат университети

Таянч сўзлар: педагогика, анъана, санъат, консерватория, шашмаком, Брайль ёзуви.

Ключевые слова: педагогика, традиция, искусство, консерватория, шашмаком, писатель Брайль.

Key words: pedagogy, tradition, art, conservatory, shashmakom, writer Brail.

Истиклол йилларида миллий маънавий меросга бўлган юксак эътибор натижаси ўлароқ юртимизда мазкур жабҳада салмоқли ишлар амалга оширилди. Хусусан, асрий қадриятлар негизиде қарор топган бой мусиқа меросимизнинг ўтмиш тақдирини идроклаш, тарихини чуқур ва холис ўрганиш масалалари янги босқичга кўтарилмоқда. Миллатнинг келажаги ҳисобланган ёш авлоднинг ҳар томонлама етук шахс бўлиб вояга етишишида, уларнинг таълим-тарбияси, маънавий камолоти масаласи давлат сиёсати даражасига кўтарилиб, бу йўлда қатор мақсадли ислохотлар амалга оширилмоқда. Бугунги кунда ўзбек халқининг миллий ўзлигини англаш жараёни жадаллашиши муносабати билан ёш авлоднинг маънавий-ахлоқий тарбиясининг ахамияти сезиларли даражада ортиб бормоқда. Мустақиллик йилларида мамлакатимизда мусиқа санъатини ривожлантириш, фарзандларимиз мусиқий маданиятини оширишга қаратилган қатор дастур ва режалар амалга оширилмоқда. Бугунги кунда эркин ижод учун, миллий қадриятларимиз ва бой маънавиятимизни,

халқимиз тарихини ва унинг сермазмун ҳаётини ҳаққоний ақс эттириш учун зарур шароитлар яратилган. Ўзбекистон давлат консерваторияси, Олий мусиқа даргоҳлари, мусиқа ва санъат коллежлари, махсус мусиқа мактабларида анъанавий ижрочилик бўлимларида юзлаб ёшлар мақомларни чуқур ўрганишга интилиб, унинг сирларидан хабардор бўлмоқда. Айниқса, ёқимли мусиқа инсонни янги-янги зафарларга илҳомлантиради ва унинг руҳиятидаги яширин заҳираларни ишга солади. Кўпгина ота-оналар фарзандларининг мусиқа билан шуғулланишлари учун сайй-ҳаракат қилар эканлар, бу билан уларнинг қобилиятлари тараққий этишига кўмаклашадилар. Олимларнинг ўтказган тажрибалари натижасида шу нарса аниқланганки, мусиқа билан шуғулланган боланинг руҳий олами бойийди, ақл-идрок, заковати теранлашади. Мусиқа ва санъат мактабида таҳсил оладиган ўқувчилар ҳам оддий мактабларда таълим оладиган тенгдошларига нисбатан кўпроқ ижобий ҳислатларга эга эканликлари билан ажралиб туришади. Улар сабр-бардошли, босиқ, диққат-эътиборини бир

жойга тўплай олишлари билан бошқалардан фарқ қилишади.

Музыка маданиятининг қадимий илдизлари Авесто ёдгорлиги билан боғланиб кетади. Зардуштох дастлаб бадиха йўли билан ижро этилган кўшиқлардир. Авестонинг маросимий қисмлари (ясна), Ахурамазда ва бошқа маҳбудларга бағишланган мадҳиялар ҳам аслида муайян ижро йўллари бўлган яккахон ва оммавий кўшиқлардир [3:34].

Ўзбек халқи узок музикаий тарихий меросига эга. Марказий Осиё педагогик фикр тараққиётида музиканинг маънавий-тарбиявий омил сифатида кенг қамровда талқин этилиши уни педагогик илмлар билан бир қаторда фалсафа, тарих, музикашунослик, ахлоқ илми асослари билан узвий боғлиқликда ўрганилишини тақозо этади. Музиканинг инсоният ҳаётидаги бадиий-эстетик ва тарбиявий аҳамияти ҳақида қатор Шарқ мутафаккирлари ўзларининг бошқа соҳаларга бағишлаган асарлари ичида баён қилганлар, шунингдек музикаий рисолалар ёзганлар. IX-XII асрларда Мовароуннаҳрда маданият, илм-фан, санъат ва адабиёт ислом маданияти йўналишида ривожланиши ва тараққий этди.

Бироқ бизнинг замонамизгача индивидуал шогирд тарзида музика ўқитиш анъанаси етиб келган. Бунда профессионал музикачи ҳаваскор музикачини ўқитган. Кўпгина машҳур ўзбек ижрочилари ўзларининг бутун бир мактабларига эга бўлганлар, бунда таҳсил кўрганлар бутунлай устоз қарамовида бўлганлар. Шунингдек, бир қанча хусусий мактаблар ҳам бўлиб, унда машҳур музикачилар одатда муайян миқдорда шогирдлар ўқитганлар. Улар ўқитувчининг бутунлай моддий таъминотида бўлганлар. Бу мактаблар муайян даражада Италияда XV-XVI асрларда мавжуд бўлган бадиий мактабларни эслатади [3:58].

Уста қўлида 10-15 йил таҳсил кўрган шогирд товушининг ҳаракатчанлиги, нафас олиш, импровизация қобилиятини эгаллаган. Ўқитиш, асосан, устанинг шогирдга кўп миқдордаги куй, шеър, усулларни оғзаки ўргатишидан иборат бўлган. Шогирд уста қандай куйлаганини, музика чалганини тинглаши, кўриши ва эслаб қолиши лозим бўлган. Музика чолғулари чалишни ўрганганда, шогирд устанинг ижрочилик манерасини қабул қилган.

XIX аср охирига келиб ўзбек музикаий маданиятида ўзгаришлар даври бошланди. Бу албатта, Туркистон ўлкасини Россия томонидан истило қилиниши билан боғлиқдир. Бу борада икки томонлама қараш билан ўрганмоқ зарур бўлади. Чунки баъзи бир ҳолларда миллий музика маданиятимизга салбий таъсирини кузатсак, иккинчи томондан, ўзига хос ривожланиш даври бўлганлигини ҳам эътироф этиш зарур бўлади. Чунки нота ёзувининг кириб келиши, ўлкамизда миллий музика санъатимизни илмий равишда ўрганиш, фольклор ва этнография соҳасидаги ривожланишга сезиларли таъсир этди.

Янги ҳукуматнинг ижтимоий-маданий ҳаётида фаол иштирок этиб келаётган Фитрат ташаббуси билан 1921 йилда Бухорода очилган “Шарқ музика мактаби” ташкил қилинишини ҳамда даргоҳга Фитратнинг ўз уйини ажратиб бериши ва унинг фаолиятига мутассаддилик қилиб, мактабга Ота Ғиёс, Левича, Домла Ҳалим Ибодов, Шохназар Шаҳобов, Бобоқул Файзуллаев, Маъруфжон

Тошпўлатов каби машҳур ҳофизу мақомшуносларни жалб этиши бу борадаги муносиб қадамлардан бири бўлди. Бу даргоҳда асосан мумтоз музика – Шашмақом тарғиботи ва таълими йўлга қўйилди. 1925 ўқув йилидан бошлаб “Бухоро давлат Шарқ музика мактаби”ни ўқув дастурига Европа нота ёзуви, сольфеджио, музика назарияси, тарихи фанлари билан Европа чолғу созларни барча турлари киритилди. Уларда дарс бериш учун асосан Россия шаҳарларидан мутахассисларни таклиф қилди. Созанда, хонанда, композитор ва музикашуносларни тайёрлаш учун 3 босқич асосида шаҳарларда махсус давлат музика мактаблари, техникумлари, консерватория ва санъат институтлари бирин-кетин ташкил қилина бошланди. Масалан 1924-25-йиллар Туркистон Халқ консерваторияси заминидан, “Тошкент давлат музика техникуми” интернати ташкил топди [2:65].

1928 йилда Самарқанд музика ва хореография институти ўз фаолиятини бошлади. Институтнинг раҳбари Н.Н.Миронов эди. Институт ўз олдида халқ ижодиётини тадқиқ этиш, миллий ва Европа ракс санъатларини ўргатиш ва музика тарихига оид маълумотлари тўплаш, ҳамда нота намуналарини яратишдек улкан вазифаларни мақсад қилиб қўйган эди. Бу музика даргоҳида В.А.Успенский, Е.Е.Романовская сингари музикашунос ва этнограф олимларнинг меҳнатларини айтиб ўтиш зурур бўлади. Илём Акбаров, Мутал Бурхонов, Юнус Ражабий, Толибжон Содиков, Мухтор Ашрафий сингари музикамиз дарғалари улардан сабоқ олдилар. Бундан ташқари, жаҳон музикаий маданиятининг дурдоналари саналмиш фортепиано сози, опера ва балет, симфоник ижро, жаҳон классик музикаий созларининг кириб келиши музикаий маданиятимизнинг ҳар томонлама серкирра ривожига салмоқли ҳисса қўшди.

Маълумки, ўзбек халқининг маънавий гўзаллиги асрлар қаъридан келаётган куй-оханларда бетақдор бадиий инъикосини топган. Абу Наср Форобий, Абу Али Ибн Сино, Сафиуддин Урмавий, Махмуд Шерозий, Абдулқодир Мароғий, Нажмиддин Кавқабий, Дарвиш Али Чангий каби музикашунослар ўз тадқиқотларида батафсил тўхталганлар. Бу анъана хонлиқлар даврида, XX аср бошларида ҳатто ҳозир ҳам давом эттирилиб келинмоқда. Мулла Бекжон Раҳмон ўғли ва Муҳаммад Юсуф Девонзодаларнинг «Хоразм музикаий тарихчиси», В.Успенскийнинг «Шашмақом» («Олти музикаий дoston») нота тўплами ва «Ўзбекларнинг классик музикаси» мақоласи, А.Фитратнинг «Ўзбек классик музикаси ва унинг тарихи» рисолалари, Ғ.Зафарийнинг мақолалари ва «Фарғона-Тошкент устозларининг шажараси», И.Ражабовнинг “Мақомлар”, О.Матёкубовнинг “Мақомот” монографиялари музикашунослик тарихида янги бурилишни юзага келтирди.

XX асрнинг иккинчи ярмида вужудга келган янги, европача тоифадаги музикаий тафаккур ва миллий музикаий кадриятлар Ўзбекистон заминидан мувозий тарзда ривожланиб, ижодий ютуқларга эришилди. Ғарбий ва Шарқий Оврупа мамлакатлари тажрибасидан унумли фойдаланибгина қолмай, ўзгача яратувчанлик қонун-қоидаларини ўзлаштириш, уни ўзбек халқ музикасининг бой имкониятлари билан моҳирона пайванд қилиш мақсадида илғор композиторларимиз нафақат Марказий Осиё, балки Шарқ минтақаси доирасида улкан ютуқларни қўлга киритишга муваффақ бўлдилар.

Адабиётлар

1. Маиров Қ. Ўзбек халқ кўшиқлари. -Т.: 2008.
2. Мунавваров А.К. Педагогика. -Т.: “Ўқитувчи”, 1996.
3. Соипова Д. Музика педагогикаси. -Т.: 2010.
4. Қодиоров Р. Музика педагогикаси. -Т.: 2010.

РЕЗЮМЕ

Ушбу илмий мақолада Ўзбекистонда музика педагогикаси, таълими, тараққиёти ва тадқиқотлари юзасидан қимматли маълумотлар ўрин олган. Бинобарин, унинг яқин ўтмиши ва бугунги аҳволи ҳақидаги айрим фикрлар ҳам келтирилган.